

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ

Лихвена статистика

Статистиката на прилаганите от банките лихвени проценти, изготвяна от БНБ, се базира на хармонизирана методология за държавите-членки от еврозоната, установена в Регламент (ЕО) №1072/2013 на Европейската централна банка от 24 септември 2013 година (ЕЦБ/2013/34)¹. Тя представя информация за лихвените проценти и за обемите по нов бизнес и по салда по депозити и кредити на сектори *Нефинансови предприятия* и *Домакинства и НТООД*². Класификацията на институционалните сектори е в съответствие с изискванията на *Европейската система от национални и регионални сметки 2010 (ЕСС 2010)*³.

Публикуват се и данни за *основния лихвен процент*, индекс *ЛЕОНИА Плюс*, *лихвен процент по свръхрезерви*, лихвени проценти и обеми по депозити на междубанковия пазар и доходност до падеж на *държавните ценни книжа*.

Кредити и депозити на сектори *Нефинансови предприятия* и *Домакинства и НТООД*

I. Видове лихвени проценти и начини на изчисляването им

Лихвените проценти са ефективни годишни проценти. Те са среднопретеглени съответно с обемите по нов бизнес през отчетния период или със салдата към края на отчетния период. Обхващат всички лихвени плащания по депозитите и кредитите, без да включват другите разходи, свързани с тях.

В лихвената статистика се представя и *годишен процент на разходите*, който представлява общата стойност на кредита за кредитополучателя, изразена като годишен процент от сумата на предоставения кредит. *Годишният процент на разходите* включва всички лихвени плащания по кредита, както и всички такси, комисиони и други разходи за сметка на клиента, извършването на които е условие за отпускането на кредита. Изчислява се само за *кредити за потребление* и за *жилищни кредити*.

II. Лихвената статистика представя информация за лихвени проценти и обеми по нов бизнес и по салда

1. *Нов бизнес* – всяко ново споразумение между клиента и отчетната единица. Нови споразумения са договори, които за първи път определят лихвения процент, сроковете и условията по депозита, репо-делката или кредита. Ново споразумение е и всяко предоговаряне на лихвения процент, сроковете

¹ Регламент (ЕО) №1072/2013 на Европейската централна банка от 24 септември 2013 г. относно статистика за лихвените проценти, прилагани от парично-финансовите институции (ЕЦБ/2013/34).

² Нетърговски организации, обслужващи домакинствата.

³ Детайлна секторна класификация е достъпна на страницата на БНБ в рубрика *Статистика/ Методологически бележки/ Институционални сектори*.

и/или други условия по вече съществуващ договор, когато възможността за такова предоговаряне не е заложена в него, както и предоговаряне на срок с активното участие на клиента.

2. *Салда* – в съответствие с изискванията за статистическа отчетност на ЕЦБ⁴ се включват всички задължения на отчетните единици към техните клиенти по депозити и репо-сделки, както и всички вземания на отчетните единици по кредити, с изключение на кредитите, които са необслужвани или реструктурирани с мерки, които пряко или косвено водят до снижаване на лихвения процент под пазарното ниво за съответния пазарен сегмент (валута, срок, цел на използване и др.). Необслужвани⁵ са кредитите, които отговарят на поне едно от условията по член 178 от *Регламент (ЕС) № 575/2013*⁶, а реструктурирани⁵ кредити са тези, които са определени като реструктурирани експозиции съгласно *Регламент за изпълнение (ЕС) № 680/2014*⁷.

III. Разпределение по сектори

Лихвената статистика обхваща депозитите и кредитите на нефинансовите предприятия, домакинствата и НТООД, резиденти на територията на Република България.

1. Сектор *Нефинансови предприятия* (сектор S.11 съгласно *ECC 2010*) – обхваща институционални единици, които са пазарни производители и чиято основна дейност е производството на стоки и/или оказване на нефинансови услуги.

2. Сектор *Домакинства и НТООД* (сектори S.14 и S.15 съгласно *ECC 2010*) – включва следните подсектори:

– *Домакинства* (сектор S.14) – лица или групи от лица като потребители и като предприемачи, произвеждащи пазарни стоки и услуги (пазарни производители), както и като производители на стоки и нефинансови услуги, предназначени предимно за собствена крайна употреба. Тук се включват и т.нар. *Работодатели и самонаети лица* като едноличните търговци и други пазарни производители без независим юридически статус.

– *Нетърговски организации, обслужващи домакинствата* (сектор S.15) – това са юридически лица, чиято основна дейност е свързана с обслужване, подпомагане и съдействие на домакинствата.

⁴ Регламент (ЕО) №1071/2013 на Европейската централна банка от 24 септември 2013 г. относно консолидирания баланс на сектор “Парично-финансови институции” (ЕЦБ/2013/33) и Регламент (ЕО) №1072/2013 на Европейската централна банка от 24 септември 2013 г. относно статистика за лихвените проценти, прилагани от парично-финансовите институции (ЕЦБ/2013/34).

⁵ Настоящите дефиниции на необслужвани и реструктурирани кредити се прилагат считано от данните за февруари 2018 г. Преди това необслужваните кредити и реструктурираните кредити са дефинирани съответно като кредити с просрочие над 90 дни и всички реструктурирани кредити, които отговарят на категориите *необслужвани експозиции, загуба* и всички *реструктурирани експозиции* по смисъла на отменената *Наредба № 9 на БНБ от 3 април 2008 г. за оценка и класификация*.

⁶ Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 година относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012.

⁷ Регламент за изпълнение (ЕС) № 680/2014 на Комисията от 16 април 2014 година за определяне, в съответствие с Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета, на техническите стандарти за изпълнение по отношение на предоставянето на информация от институциите на надзорните органи.

Техните основни ресурси освен тези, получени от случайни продажби, се получават от доброволни парични вноски или вноски в натура от домакинствата в качеството им на потребители, от плащания, извършени от сектор *Държавно управление*, и от доходи от собственост. Тук се включват синдикати, политически партии, фондации, сдружения, църкви и религиозни общества, читалища, културни и спортни клубове и други.

IV. Инструментални категории

1. *Овърнайт-депозити* – депозити, които нямат определен срок и могат незабавно да бъдат изплатени в наличност или суми по тях да бъдат преведени въз основа на банково нареждане или чек без ограничения или санкции. Тук се включват депозитите до един ден и безсрочните депозити. Прехвърляемите спестовни депозити са част от безсрочните депозити. За този инструмент лихвените проценти и обемите по нов бизнес и по салда съвпадат.

2. *Депозити, договорени за ползване след предизвестие* – непрехвърляеми депозити без договорен матуритет, които не могат да бъдат изплащани в пари в наличност без период на предизвестие. В тази група се включват спестовните депозити (непрехвърляеми депозити без определен матуритет, които служат за съхранение на пари на домакинства срещу издаване на лична спестовна книжка или аналогичен документ) и други депозити с посочените характеристики. За този инструмент лихвените проценти и обемите по нов бизнес и по салда съвпадат.

3. *Депозити с договорен матуритет* – депозити, които не са незабавно на разположение, тъй като имат договорен срок или други ограничения при ползването им. Тези депозити не могат да се използват за извършване на плащания и не са конвертируеми в пари в брой без ограничение или санкция. Включват се *срочните депозити* и други депозити, които имат посочените характеристики (блокирани депозити като гаранционни депозити, обезпечения, набирателни, ликвидационни сметки и др.), както и задълженията по кредити. За аналитични цели, лихвените проценти и обемите по нов бизнес и по салда по *срочни депозити* се посочват в отделни таблици в лихвената статистика.

4. *Репо-сделки* – сделки, при които има покупка на ценни книжа при твърд ангажимент купувачът да продаде ценните книжа на първоначалния продавач на бъдеща дата по определена цена. В самостоятелен показател се представят задълженията на отчетните единици по репо-сделки, докато вземанията им се включват в показател *кредити, различни от овърдрафт*.

5. *Кредити* – вземания на отчетните единици от кредитополучателите по главници при дадени назаем средства, включително такива вземания, прехвърлени им от трети лица. Условието по кредитите обикновено се оформят с непрехвърляем документ (договор) и носят доход под формата на лихва. В обхвата на лихвената статистика не попадат кредитите, които са необслужвани или реструктурирани с мерки, които пряко или косвено водят до снижаване на лихвения процент под пазарното ниво за

съответния пазарен сегмент (валута, срок, цел на използване и др.). Кредитите са разделени на две подкатегории: *овърдрафт* и *кредити по кредитни карти* и *кредити, различни от овърдрафт*⁸.

– *Овърдрафт и кредити по кредитни карти* – *Овърдрафтът* представлява дебитно салдо по разплащателна сметка. В показателя се включват и револвиращи кредити, усвоени суми по кредитни линии и *кредити по кредитни карти*. За тези инструменти лихвените проценти и обемите по нов бизнес и по салда съвпадат.

Кредитите по кредитни карти включват задълженията по карти с отложена дебитна, както и карти с кредитна функция. Функцията отложен дебит позволява на картодържателя да ползва средства до предварително определен лимит, като натрупаното задължение се урежда изцяло до края на предварително определен период. Кредитната функция позволява на картодържателя да извършва покупки, а в някои случаи също така и да тегли пари в брой до предварително договорен лимит. Погасяването на отпуснатия кредит може да се извърши изцяло до края на определен период или на части.

Кредитите по карти в безлихвен гратисен период включват салдата по карти с функция отложен дебит, както и салда по карти с кредитна функция, по които не се начисляват лихви.

Кредитите по карти извън безлихвен гратисен период представляват салда по карти с кредитна функция, по които се начисляват лихви.

– *Кредити, различни от овърдрафт* – включва всички кредити, които не се класифицират като *овърдрафт*.

За аналитични цели в лихвената статистика се разпространява и информация за новия бизнес по следните категории *кредити, различни от овърдрафт*:

– *Обезпечени кредити* – кредити, за които е предоставено обезпечение и/или гаранция чрез използването на техниките обезпечена кредитна защита и/или кредитна защита с гаранции по смисъла на Регламент (ЕС) № 575/ 2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 г. относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и които са изцяло обезпечени, т.е. стойността на обезпечението (на сбора от обезпеченията) е по-висока или равна на общата сума на кредита. Публикува се информация само за лихвените проценти.

– *Предоговорени кредити и кредити за рефинансиране*

За *предоговорени* се приемат кредитите, по които е осъществено усвояване на средства и които не са напълно издължени и едно или повече от условията, на които са променени през отчетния период с активното участие на клиента. Изключение представляват тези условия, които не оказват влияние върху съществените от икономическа гледна точка параметри на кредита (например адрес за кореспонденция, обслужващ клон и други подобни).

⁸ Вземанията на отчетните единици по репо-сделки се включват в показател *кредити, различни от овърдрафт*.

Кредитите за рефинансиране са кредити, които се отпускат с цел погасяване на съществуващи задължения към същата или друга отчетна единица. Като такива се отчитат и увеличението на размерите на съществуващи кредити, когато те се използват целево за погасяване на други задължения. Обединяването на няколко кредита на един длъжник също се приема за рефинансиране. Кредитите, които се отпускат с цел погасяване на задължения към кредитори извън парично-финансовия сектор, не се считат за *кредити за рефинансиране*.

Обемът по нов бизнес по *предоговорени кредити* и *кредити за рефинансиране* се включва в общия обем на новия бизнес по *кредити, различни от овърдрафт*.

V. Разпределение по валута

Български левове, евро и щатски долари, представени с тяхната легова равностойност.

VI. Разпределение според целта на използване на средствата за кредити, различни от овърдрафт (само за сектор Домакинства и НТООД)

1. *Кредити за потребление* – кредити, предоставени за покупка на стоки и услуги, употребявани лично от домакинствата. Тук се включват и кредитите за потребление, отпуснати срещу ипотека.
2. *Жилищни кредити* – кредити, предоставени на домакинствата с цел инвестиране в жилища за собствено ползване или наем, включително за строителство и за подобрения на жилища.
3. *Други кредити* – кредити, предоставени на подсектор *Работодатели и самонаети лица* с търговско, производствено и други предназначения, както и кредити, предоставени на домакинствата, различни от потребителски и жилищни, като кредити за обучение, лечение и бизнес цели. В показателя се включват и кредитите на НТООД.

VII. Разпределение според договорения размер на кредита (само за сектор Нефинансови предприятия)

1. *Кредити с размер до леговата равностойност на 0.25 млн. евро*
2. *Кредити с размер на леговата равностойност над 0.25 млн. евро до 1 млн. евро*
3. *Кредити с размер над леговата равностойност на 1 млн. евро*

Всеки кредит се разпределя в една от трите количествени категории съобразно размера си без оглед на общия размер на експозицията на кредитополучателя.

VIII. Разпределение според договорения срок

1. *Първоначален матуритет* – първоначално определен срок от договарянето на кредит или депозит до посочения в договора момент на пълно издължаване/падежиране.

2. *Период на първоначално фиксиране на лихвения процент* – периодът от време, през който лихвеният процент, определен в договора за кредит, не може да се променя. Всички кредити, по които лихвеният процент е променлив се отчитат в разбивката с най-кратък срок на фиксиране.

3. *Период на предизвестие* – периодът от момента, в който клиентът извести отчетната единица за намерението си да изтегли средства, до датата, на която може да ги получи, без да му бъде наложена санкция. Периодът на предизвестие се отнася за депозитите.

4. *Остатъчен матуритет* – представлява периодът от референтната дата до договорената дата за окончателното падежиране/погасяване на инструмента. За референтна дата се приема последният календарен ден на отчетния период. Остатъчният матуритет се отнася за кредитите, различни от овърдрафт.

5. *Срок до следваща промяна на лихвения процент* – определя се като срока от последния календарен ден на отчетния период до следващата дата, на която съобразно условията по договора лихвеният процент по кредита може да бъде променен. Разпределението по срок до следваща промяна на лихвения процент се прилага за кредитите, различни от овърдрафт.

IX. Отчетен период

Отчетният период е един календарен месец. За целите на лихвената статистика по *салда* се предоставя информация към последния календарен ден на отчетния месец. Лихвената статистика по *нов бизнес* обхваща всички нови споразумения, договорени през отчетния месец.

X. Политика на ревизии

В съответствие с изискванията, заложи в документа на Европейската централна банка *Насоки ЕЦБ/2014/15*⁹, ревизиите на данни могат да бъдат:

- Месечни – ревизии, които се отнасят само до данните за периода, предхождащ последния отчетен период;
- Тримесечни – прилагат се, когато е необходима ревизия на данните за по-дълъг период, засягащ информацията преди последния отчетен месец. Тримесечните ревизии се извършват с публикуването на данните за месеците март, юни, септември и декември. По този начин се осигурява съответствие между паричната и лихвената статистика.

Ревизии на публикувани данни се извършват в следните случаи:

- Получаване на допълнителна информация, неправилна класификация, усъвършенстване на отчетните процедури и отстраняване на допуснати грешки в предоставените данни от страна на отчетните единици;

- Промяна в методологическите стандарти за паричната и за лихвената статистика.

Извършените ревизии и периодите, за които се отнасят, се оповестяват в прессъобщението и съответните таблици с данни.

При смяна на методологическите стандарти се ревизират и историческите данни от момента на възникване на събитието или промяната на стандарта, когато това е възможно.

При възникване или създаване на предпоставки за публикуване на нов показател – сектор, инструмент и т.н., се конструират исторически динамични редове чрез използване на статистически методи от момента на възникване на показателя (когато има условия за това).

XI. Източници на данни

Отчетни единици са всички банки в Република България, в т.ч. клоновете на чуждестранни банки.

Информацията се предоставя в съответствие с Наредба № 17 на БНБ от 29 март 2018 г. за паричната и лихвената статистика и статистиката на финансовите сметки и Указание за определяне на съдържанието и реда за предоставяне на информацията за лихвената статистика на БНБ.

⁹ Насоки на Европейската централна банка от 4 април 2014 г. относно паричната и финансовата статистика (ЕЦБ/2014/15) и съответните изменения.

Основни лихвени проценти и доходност до падеж на дългови ценни книжа

Междубанков пазар

I. Обхват

1. *Основен лихвен процент*¹⁰ (ОЛП) – ОЛП за текущия месец е равен на средната аритметична величина от стойностите на индекса *ЛЕОНИЯ Плюс* за работните дни на предходния календарен месец, а когато тази средна аритметична величина възлиза на стойност по-малка от нула, ОЛП се определя в размер, равен на нула.

2. *ЛЕОНИЯ Плюс* (*LEONIA Plus; LEv OverNight Interest Average Plus*) – справочен индекс на сключените и изпълнените сделки за предоставяне на необезпечени овърнайт депозити в левове на междубанковия пазар в България.

3. *Депозити* на междубанковия паричен пазар – лихвени проценти и обеми по реално сключените сделки (обезпечени и необезпечени) с депозити между банките. Същите са разпределени според договорения срок и вида на валутата. Депозитите в евро и в щатски долари са представени с тяхната легова равностойност.

– Овърнайт депозитите включват всички депозити с падеж един работен ден след деня, в който е извършено депозирането на средствата (деня на вальора).

II. Обработка на данните

– Месечните стойности на индекса *ЛЕОНИЯ Плюс* са изчислени като средноаритметични от дневните му стойности¹¹.

– Лихвените проценти по депозитите на междубанковия пазар се изчисляват чрез претегляне с обемите на сключените през отчетния период сделки. Те са представени като ефективни годишни проценти.

III. Отчетен период

Отчетният период е един календарен месец.

IV. Източник на данни

Източник на данните за ОЛП, дневните стойности за *ЛЕОНИЯ Плюс* и депозитите на междубанковия пазар е дирекция „Методология и финансови пазари“ на БНБ.

¹⁰ Считано от 1 юли 2017 г., индексът *ЛЕОНИЯ Плюс* заменя индекса *ЛЕОНИЯ* като база за изчисляване на *основния лихвен процент (ОЛП)*. Българската народна банка изчислява *основния лихвен процент* съгласно "Методика за определяне на основен лихвен процент".

¹¹ Дневните стойности на индекса са изчислени в съответствие с "Методика за изчисляване на индекс за сключените сделки с депозити овърнайт в български левове на междубанковия пазар *ЛЕОНИЯ Плюс*".

Лихвен процент по свръхрезерви

I. Обхват

Лихвен процент по свръхрезерви – определен от БНБ в съответствие с чл. 6 от Наредба № 21¹² върху свръхрезервите, които банките поддържат при централната банка.

II. Отчетен период

Отчетният период съответства на периода на поддържане, съгласно чл. 8 (2) от Наредба № 21. Периодът на поддържане започва от четвъртия ден на отчетния базисен¹³ период и завършва на третия ден от следващия отчетен базисен период.

III. Източник на данни

Източник на данните за *лихвения процент по свръхрезерви* е дирекция „Платежни системи и задължителни минимални резерви“ на БНБ.

Доходност до падеж на държавни ценни книжа. Дългосрочен лихвен процент за оценка на степента на конвергенция

I. Обхват

1. *Доходност до падеж, постигната на първичния и вторичния пазар* при сделки с лихвоносни държавни ценни книжа (ДЦК).

2. *Дългосрочен лихвен процент за оценка на степента на конвергенция (ДЛП)* – определя се на база доходността до падеж на вторичния пазар по дългосрочна ценна книга (бенчмарк), емитирана от Министерството на финансите (сектор *Централно държавно управление*) и деноминирана в национална валута. ДЛП се изчислява съгласно изискванията на Европейската централна банка. Допълнителна информация за ДЛП се публикува на интернет страницата на БНБ (*Статистика/Парична и лихвена статистика/Лихвена статистика/Дългосрочен лихвен процент за оценка на степента на конвергенция*).

¹² Наредба № 21 от 26 ноември 2015 г. за задължителните минимални резерви, които банките поддържат при Българска народна банка.

¹³ Базисен период е всеки календарен месец.

II. Обработка на данните

1. Доходността по ДЦК е среднопретеглена ефективна доходност до падеж, постигната съответно на първичния и на вторичния пазар през отчетния период. Ценните книжа са групирани според първоначалния си матуритет.
2. Месечните стойности на *ДЛП* са изчислени като средноаритметични от дневните му стойности.

III. Отчетен период

Отчетният период е един календарен месец.

IV. Източник на данни

Източник на данните за доходността на ДЦК е дирекция „Фискални услуги“ на БНБ.

Разпространение на информацията

Българската народна банка публикува на интернет страницата си прессъобщение и комплект от предефинирани таблици с месечни данни за лихвената статистика организирани в динамични редове в Excel формат. Архив на данните по лихвена статистика, съдържащ информация за динамичните редове към датата на публикуването на данните за съответния отчетен период, е достъпен в подразбика *Архив „Лихвена статистика“* на интернет страницата на БНБ.

В раздел Парична и лихвена статистика, подразбика *Архив/Лихвена статистика (исторически данни)* се съхраняват данни, чието публикуване е прекратено по методологически или други причини.

Таблици с избрани показатели, представителни за лихвената статистика, се публикуват в отчетите на БНБ за януари – юни и в годишните отчети на БНБ.

Данните за лихвената статистика се предоставят едновременно на всички потребители, като датите за публикуване са обявени в *Календара за разпространение на статистически данни*¹⁴.

Контакти

За въпроси по данните и прилаганата методология, можете да се обръщате към пресцентъра на Българската народна банка (press_office@bnbank.org), към Надя Александрова, началник на отдел „Парична и финансова статистика“ (Aleksandrova.N@bnbank.org) или да ги изпращате на електронната поща на отдел „Парична и финансова статистика“ (mbstatistics@bnbank.org).

Последна актуализация към 30 декември 2024 година.

¹⁴ Календарът за разпространение на статистически данни се публикува на страницата на БНБ в рубрика *Пресцентър/ Календар*.